CENTRAL BOARD OF SECONDARY EDUCATION

Shiksha Kendra, 2, Community Centre, Preet Vihar, Delhi-110092, India

ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗ-2

(ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਲਈ)

ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ

ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਹਾਰ, ਦਿੱਲੀ–110092

ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗ-2

ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਲਈ

ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ
ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਹਾਰ, ਦਿੱਲੀ-110092

SAHITAK RANG-2 (For Class X)

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ - 2016
ਦੂਜੀ ਵਾਰ - 2017

ਮੁੱਲ : 20/- ਰੁਪਏ

ਧੰਨਵਾਦ
ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ।

© ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ-110092

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਸੈਕਰੇਟਰੀ, ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਦਿੱਲੀ-110092

This book or part there of may not be reproduced by any person of agency in any manner.

Printed at : Karan Press (A Unit of KBT Platstics Pvt. Ltd.)
A-215, Sector-83, Noida-201305 U.P.

ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ

'ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗ-2' ਪੁਸਤਕ ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਸੈਕੰਡਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਇਕਾਂਗੀ ਤੇ ਜੀਵਨੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਦਲ ਰਹੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕਾਂਗੀ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਉਪਰ ਵਿਅੰਗ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਜੀਵਨੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਇੱਕ ਟੀਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਐਡੀਸ਼ਨ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ, ਸ੍ਰੀ ਮਨੋਜ ਸ੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਜੁਆਇੰਟ ਸਕੱਤਰ (ਅਕਾਦਮਿਕ) ਸੀ.ਬੀ. ਐਸ.ਈ., ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਅੰਜਲੀ, ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ., ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰ. ਕੇ. ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਆਈ.ਏ.ਐਸ.
(ਚੇਅਰਮੈਨ)

ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗ-2

ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ :

ਸ਼੍ਰੀ ਆਰ. ਕੇ. ਚਤੁਰਵੇਦੀ (ਆਈ ਏ ਐਸ)
ਚੇਅਰਮੈਨ, ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ.

ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ
ਜੁਆਇੰਟ ਸਕੱਤਰ (ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਿਖਲਾਈ, ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਤੇ ਖੋਜ) ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ.

ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ :

ਡਾ. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਥਾਪਰ — ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਈ.) ਕਾਲਜ, ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ — ਪੀ.ਜੀ.ਟੀ., ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਲੋਨੀ ਰੋਡ, ਸ਼ਾਹਦਰਾ, ਦਿੱਲੀ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ — ਸਾਬਕਾ ਲੈਕਚਰਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ, ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ — ਪੀ.ਜੀ.ਟੀ., ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ — ਪੀ.ਜੀ.ਟੀ., ਐਸ.ਜੀ.ਟੀ.ਬੀ. ਖਾਲਸਾ ਗਰਲਜ਼ ਸਕੂਲ, ਅਲੀਗੰਜ, ਲੋਧੀ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਖਰੜਾ ਰੀਵਿਊਕਾਰ :

ਡਾ. ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ — ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਡਾ. ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ — ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਸੀ. ਸੈ. ਸਕੂਲ, ਕਰੋਲ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਜਗਦੀਸ਼ ਕੌਰ — ਸਾਬਕਾ ਸੀਨੀਅਰ ਲੈਚਕਰਾਰ, ਡਾਇਟ, ਮੋਤੀ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਅਵਿਕਾਸ਼ ਕੌਰ — ਟੀ.ਜੀ.ਟੀ., ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਗਰਲਜ਼ ਸੀ.ਸੈ. ਸਕੂਲ, ਈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ-ਅਫ਼ਸਰ :

ਸ਼੍ਰੀ ਅਲ ਹਿਲਾਲ ਅਹਿਮਦ — ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ.

ਕੁਮਾਰੀ ਅੰਜਲੀ — ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੀ.ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ.

भारत का संविधान

उद्देशिका

हम भारत के लोग, भारत को एक सम्पूर्ण [1]प्रभुत्व-संपन्न समाजवादी पंथनिरपेक्ष लोकतंत्रात्मक गणराज्य बनाने के लिए, तथा उसके समस्त नागरिकों को :

सामाजिक, आर्थिक और राजनैतिक न्याय,
विचार, अभिव्यक्ति, विश्वास, धर्म
और उपासना की स्वतंत्रता,
प्रतिष्ठा और अवसर की समता
प्राप्त कराने के लिए
तथा उन सब में व्यक्ति की गरिमा
[2]और राष्ट्र की एकता और अखंडता
सुनिश्चित करने वाली बंधुता बढ़ाने के लिए

दृढ़संकल्प होकर अपनी इस संविधान सभा में आज तारीख 26 नवम्बर, 1949 ई० को एतद्द्वारा इस संविधान को अंगीकृत, अधिनियमित और आत्मार्पित करते हैं।

1. संविधान (ब्यालीसवां संशोधन) अधिनियम, 1976 की धारा 2 द्वारा (3.1.1977 से) "प्रभुत्व-संपन्न लोकतंत्रात्मक गणराज्य" के स्थान पर प्रतिस्थापित।
2. संविधान (ब्यालीसवां संशोधन) अधिनियम, 1976 की धारा 2 द्वारा (3.1.1977 से) "राष्ट्र की एकता" के स्थान पर प्रतिस्थापित।

भाग 4 क

मूल कर्त्तव्य

51 क. मूल कर्त्तव्य--भारत के प्रत्येक नागरिक का यह कर्त्तव्य होगा कि वह--

(क) संविधान का पालन करे और उसके आदर्शों, संस्थाओं, राष्ट्रध्वज और राष्ट्रगान का आदर करे;
(ख) स्वतंत्रता के लिए हमारे राष्ट्रीय आंदोलन को प्रेरित करने वाले उच्च आदर्शों को हृदय में संजोए रखें और उनका पालन करें;
(ग) भारत की प्रभुता, एकता और अखंडता की रक्षा करे और उसे अक्षुण्ण रखे;
(घ) देश की रक्षा करे और आह्वान किए जाने पर राष्ट्र की सेवा करे;
(ङ) भारत के सभी लोगों में समरसता और समान भ्रातृत्व की भावना का निर्माण करे जो धर्म, भाषा और प्रदेश या वर्ग पर आधारित सभी भेदभाव से परे हों, ऐसी प्रथाओं का त्याग करे जो स्त्रियों के सम्मान के विरूद्ध हैं;
(च) हमारी सामासिक संस्कृति की गौरवशाली परंपरा का महत्व समझे और उसका परिरक्षण करे;
(छ) प्राकृतिक पर्यावरण की जिसके अंतर्गत वन, झील, नदी और वन्य जीवन हैं, रक्षा करे और उसका संवर्धन करे तथा प्राणिमात्र के प्रति दयाभाव रखे;
(ज) वैज्ञानिक दृष्टिकोण, मानववाद, और ज्ञानार्जन तथा सुधार की भावना का विकास करे;
(झ) सार्वजनिक संपत्ति को सुरक्षित रखे और हिंसा से दूर रहे;
(ञ) व्यक्तिगत और सामूहिक गतिविधियों से सभी क्षेत्रों में उत्कर्ष की ओर बढ़ने का सतत प्रयास करे जिससे राष्ट्र निरंतर बढ़ते हुए प्रयत्न और उपलब्धि की नई ऊचाईयों को छू ले;
(ट) [1]यदि माता-पिता या संरक्षक है, छह वर्ष से चौदह वर्ष तक की आयु वाले अपने, यथास्थिति, बालक या प्रतिपाल्य के लिये शिक्षा के अवसर प्रदान करे।

1. संविधान (छयासीवां संशोधन) अधिनियम, 2002 द्वारा प्रतिस्थापित।

THE CONSTITUTION OF INDIA

PREAMBLE

WE, THE PEOPLE OF INDIA, having solemnly resolved to constitute India into a [1]**SOVEREIGN SOCIALIST SECULAR DEMOCRATIC REPUBLIC** and to secure to all its citizens :

JUSTICE, social economic and political;

LIBERTY of thought, experssion, belief, faith and worship;

EQUALITY of status and of opportunity; and to promote among them all

FRATERNITY assuring the dignity of the individual and the[2] unity and integrity of the Nation;

IN OUR CONSTITUENT ASSEMBLY this twenty-sixth day of November, 1949, do **HEREBY ADOPT, ENACT AND GIVE TO OURSELVES THIS CONSTITUTION.**

1. Subs, by the Constitution (Forty-Second Amendment) Act, 1976, sec. 2, for "Sovereign Democratic Republic" (w.e.f. 3.1.1977)
2. Subs, by the Constitution (Forty-Second Amendment) Act, 1976, sec. 2, for "unity of the Nation" (w.e.f. 3.1.1977)

THE CONSTITUTION OF INDIA

Chapter IVA
Fundamental Duties

ARTICLE 51A

Fundamental Duties - It shall be the duty of every citizen of India-

(a) to abide by the Constitution and respect its ideals and institutions, the National Flag and the National Anthem;

(b) to cherish and follow the noble ideals which inspired our national struggle for freedom;

(c) to uphold and protect the sovereignty, unity and integrity of India;

(d) to defend the country and render national service when called upon to do so;

(e) to promote harmony and the spirit of common brotherhood amongst all the people of India transcending religious, linguistic and regional or sectional diversities; to renounce practices derogatory to the dignity of women;

(f) to value and preserve the rich heritage of our composite culture;

(g) to protect and improve the natural environment including forests, lakes, rivers, wild life and to have compassion for living creature;

(h) to develop the scientific temper, humanism and the spirit of inquiry and reform;

(i) to safeguard public property and to abjure violence;

(j) to strive towards excellence in all shperes of individual and collective activity so that the nation constantly rises to higher levels of endeavour and achievement.

[1](k) to provide opportunities for education to his/her child or, as the case may be, ward between age of 6 and 14 years.

1. Subs, by the constitution (Eighty-Sixth Amendment) Act. 2002

ਤਤਕਰਾ

	ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ	ਸ੍ਰੀ ਆਰ.ਕੇ. ਚਤੁਰਵੇਦੀ	5
1.	ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ (ਕਹਾਣੀ)	ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਸ਼ਟ	9
2.	ਨਾਨੀ ਦਾ ਪਿਆਰ (ਕਹਾਣੀ)	ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਸਿਸ਼ਠ	15
3.	ਈਅਰ ਫ਼ੋਨ (ਕਹਾਣੀ)	ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ	25
4.	ਦੁਸ਼ਮਣੀ (ਕਹਾਣੀ)	ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ	31
5.	ਬੇਬੇ ਰਾਮ ਭਜਨੀ (ਇਕਾਂਗੀ)	ਪ੍ਰੋ. ਆਈ.ਸੀ. ਨੰਦਾ	39
6.	ਰਾਜਿਆ ਰਾਜ ਕਰੇਂਦਿਆ (ਇਕਾਂਗੀ)	ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ	55
7.	ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ (ਜੀਵਨੀ)	ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ	70

8. ਉੱਡਣਾ ਸਿੱਖ – ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ (ਜੀਵਨੀ) 75
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

9. ਅਣਥੱਕ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ (ਜੀਵਨੀ) 81
ਡਾ. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਥਾਪਰ

10. ਨਾਵਲਕਾਰ : ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਜੀਵਨੀ) 88
ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ